

การส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ ตามแนวพระพุทธศาสนา*

THE POTENTIAL DEVELOPMENT TO THE YOUTH FOR READY TO CARE ELDERS BASED ON BUDDHISM

อัญญารัตน์ ธาเนรัตน์

Anyarat Thaneerat

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

E-mail: anyaratkhae@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ 2) ศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา 3) บุรณาการหลักธรรมการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา และ 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ การส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 รูป/คน และการสนทนากลุ่ม จำนวน 11 รูป/คน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดและทฤษฎีในการส่งเสริมศักยภาพเยาวชน คือ สภาวะที่เป็นแรงขับเคลื่อนและผลักดันให้เยาวชนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถออกมา ได้แก่ ทศนคติ ความรู้ และทักษะ 2) หลักธรรมที่ส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ ประกอบด้วยความกตัญญูและบุญกิริยาวัตถุ 10 3) การบูรณาการหลักธรรมเป็นวิธีการนำเอาแนวคิดจากหลักวิทยาการสมัยใหม่และหลักธรรมทางพระพุทธมาประยุกต์เข้าด้วยกัน โดยพบวิธีการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ ได้แก่ 3.1) ด้านทศนคติ เกิดขึ้นจากสิ่งเร้าภายใน และสิ่งเร้าภายนอก 3.2) ด้านความรู้ เกิดจากการสร้างความรู้ และการถ่ายทอดความรู้ และ 3.3) ด้านทักษะ ก่อเกิดจากกายภาพ และพฤติกรรม และ 4) องค์ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นวิธีที่ก่อ

* Received 13 August 2022; Revised 25 August 2022; Accepted 29 August 2022

ตัวและดำรงอยู่บนฐานของหลักธรรมอันประกอบด้วยหลักความกตัญญูกตเวที และหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ในรูปแบบของ “YAKSE MODEL”

คำสำคัญ: การส่งเสริม, ศักยภาพเยาวชน, การดูแลผู้สูงอายุ, ตามแนวพระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of this research article were to: 1) study concepts and theories of the potential development to the youth for ready to care the elderly based on Buddhism, 2) study the Dhamma about the potential development to the youth for ready to care the elderly based on Buddhism, 3) integrate the Dhamma of the potential development to the youth for ready to care the elderly based on Buddhism, and 4) to propose a guideline and a knowledge model in the potential development to the youth for ready to care the elderly based on Buddhism. Research methodology is a qualitative research by means of document studies, in-depth interview of 15 key informants, and focus group of 11 persons. The results of the study indicated that: 1) Concepts and theories of the potential development to the youth are the condition to the driving force that drives and pushes the youth to have competent behaviors which are attitude, knowledge and skills. 2) The Dhamma of Buddhism can be integrated in the potential development to the youth for ready to care the elderly that consists of gratitude and ten kinds of the Puññakiriyāvattu. 3) Integration of Dhamma principles is finding ways to the potential development to the youth for ready to care the elderly. It consists of the guidelines: 3.1) the attitude aspect, arising from internal and external stimulation, 3.2) knowledge aspect, arising from knowledge creation and knowledge transfer, and 3.3) Skill aspect, arising from physical and behavior. 4) Knowledge of the potential development to the youth for ready to care the elderly based on Buddhism is a method that is established and sustained based on dharma principles consisting of Kataññu katavedi and ten kinds of the Puññakiriyāvattu in the form of “YAKSE MODEL”

Keywords: Development, Potential to The Youth, Care Elders, Based on Buddhism

บทนำ

สังคมโลกและสังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับสภาวะสังคมผู้สูงอายุที่มีสัดส่วนของประชากรในวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง สำหรับประเทศไทยประชากรสูงอายุได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ประชากรไทยกำลังสูงอายุขึ้นอย่างรวดเร็วมีสาเหตุมาจากอัตราเกิดที่

ลดลง และอายุของคนไทยที่ยืนยาว (สุภาภรณ์ สุดหนองบัว, 2564) เมื่อพิจารณาสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2550 ส่วนในปี 2563 จะเพิ่มเป็นร้อยละ 17.5 (ประทีป ทัดอิตตานนท์, 2562) ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี 2565 กล่าวคือจะมีผู้สูงอายุ อายุ 60 ปี หรือมากกว่าจำนวน 12 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนเท่ากับ 20% ของประชากรทั้งหมด (ศุภวุฒิ สายเชื้อ, 2564)

ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเมื่อพิจารณาถึงจำนวนประชากรรายจังหวัด ณ เดือน กุมภาพันธ์ 2565 จำแนกตามเพศพบว่า จากจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปทั้งหมดของประเทศ จำนวน 12,213,527 คน เป็นเพศหญิง 6,821,735 คน คิดเป็นร้อยละ 55.85 เป็นเพศชาย 5,391,792 คน คิดเป็นร้อยละ 44.15 เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดของประเทศ พบว่า จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากที่สุด จำนวน 1,159,390 คน เป็นเพศหญิง 679,463 คน คิดเป็นร้อยละ 58.61 เป็นเพศชาย 479,927 คิดเป็นร้อยละ 41.39 รองลงมา คือ จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 497,515 คน เป็นเพศหญิง 275,140 คน คิดเป็นร้อยละ 55.30 เป็นเพศชาย 222,375 คิดเป็นร้อยละ 44.70 (สำนักบริหารการทะเบียน, 2565)

จากการสำรวจสถิติประชากรผู้สูงอายุประเทศไทย จะพบว่า จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายในสภาวะการณ์ในปัจจุบัน การเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่ควรตระหนักและให้ความสำคัญ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ดำเนินการการให้บริการสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมประกอบด้วย การส่งเสริมการจัดกิจกรรมทางสังคมผู้สูงอายุ การให้บริการในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ และการให้บริการในศูนย์บริการผู้สูงอายุ รวมทั้งการเสริมสร้างโอกาสใช้ความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุ เพื่อทำประโยชน์และสร้างรายได้ (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2565)

ในขณะที่สังคมไทยปัจจุบันก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ บุตรหลานหรือคนในครอบครัวต้องเข้ามารับบทบาทและหน้าที่ในการดูแล เยาวชนที่เป็นสมาชิกในครอบครัวจึงควรเรียนรู้และเตรียมตัวก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้มีบทบาทในฐานะเป็น “ผู้ดูแล” อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นสัญญาณเตือนให้เยาวชนซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัว ต้องหันมาทบทวนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อหาแนวทาง ดูแลผู้สูงอายุตามที่สังคมพึงประสงค์ แต่เมื่อพิจารณาตามบริบทในสภาพปัจจุบัน จะเห็นว่า บุตรหลานหรือคนในครอบครัว ขาดความรู้และทักษะที่ถูกต้องเพื่อการเรียนรู้แนวทางที่เหมาะสมในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งอาจจะทำให้ผู้สูงอายุเกิดอันตรายได้ เห็นได้จากการละเว้นการกระทำโดยตั้งใจหรือการกระทำโดยไม่ได้ตั้งใจทำให้ผู้สูงอายุเกิดอันตราย เกิดความทุกข์ ได้แก่ การทอดทิ้ง การไม่ดูแล ไม่ให้อยู่ร่วมอาศัย และการละเลยหรือละเว้นการกระทำที่เกิดจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษาผู้สูงอายุ เช่น การให้ยาผิดหรือการให้ยาในปริมาณที่มากหรือน้อยเกินไปรวมถึงการขาดกระตุ้นในการเข้าสังคม (ยมนา ชนะ

นิล และพรชัย จุลเมตต์, 2560) นอกจากนั้นยังพบว่า ปัญหาด้านทัศนคติ ค่านิยม คุณค่าต่อผู้สูงอายุมีความลดลงอย่างเห็นได้ชัด เช่น การสร้างวาทกรรมแทนผู้สูงอายุว่าเป็น “มนุษย์ป่ามนุษย์ลุง” ที่ถูกใช้แทนคำเรียกในความหมายในเชิงเสียดสีสังคมว่าเป็นคนที่มีพฤติกรรมไร้มารยาท เชื่องช้า โบราณ สาเหตุเหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องจากช่องว่างระหว่างวัย และเยาวชนเป็นกลุ่มคนที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีและความทันสมัย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างครอบครัว จึงส่งผลกระทบให้ความผูกพันระหว่างเยาวชนและผู้สูงอายุมีความห่างเหินกันมากขึ้น เพราะฉะนั้น สัมพันธภาพในครอบครัวจึงมีความสำคัญ ถ้าหากมีความห่างเหิน ความไม่เข้าใจกัน ต่างคนต่างอยู่ มีปฏิสัมพันธ์กันน้อย ขาดการสื่อสารที่เข้าใจระหว่างกัน สิ่งนี้ทำให้เกิดปัญหาและนำไปสู่พฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของเยาวชนได้ (วนัญญา แก้วแก้วปาน, 2560)

จากปัญหาข้างต้น จึงนำไปสู่การแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับหลักการทางพระพุทธศาสนาได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุผ่านหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ เช่น หลักความกตัญญู ที่มุ่งเน้นให้บุตรและธิดารู้จักแสดงออกซึ่งความกตัญญูต่อบิดามารดา อันหมายถึง ผู้สูงอายุควรได้รับการดูแลตามหลักกตัญญู (อง.ทก. 20/364/108) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ที่เป็นหลักสำหรับการปฏิบัติตนหรือตั้งตนในความดีที่สามารถกระทำต่อผู้สูงอายุ (ที.ปา.อ. 3/42/246) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, มูลนิธิ, 2552) การแสวงหาทางเลือกตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงวางแนวคิดอันเป็นพื้นฐานในการดูแลผู้สูงอายุ และวิธีการในการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญและสอดคล้องหรือแตกต่างจากหลักการต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในสังคมไทยในยุคปัจจุบันหรือไม่จะบูรณาการหลักการและเครื่องมือสำหรับเสริมสร้างศักยภาพเยาวชน ให้สอดคล้องและเหมาะสมต่อความเป็นไปของโลกได้อย่างไรในสถานการณ์ปัจจุบัน

ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของปัญหาการขาดการเตรียมความพร้อมของเยาวชนส่งผลให้เกิดทัศนคติเชิงลบต่อผู้สูงอายุ ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจและการไม่มีความชำนาญต่อการทำหน้าที่และบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตจึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา” เพื่อสร้างความตระหนักถึงบทบาทสำคัญของครอบครัวและเยาวชนในการดูแลผู้สูงอายุเป็นลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา

3. เพื่อบูรณาการหลักธรรมการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา

4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา”

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การดำเนินการวิจัย (Research Process) ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ทรงความรู้ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับในสังคม มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ศึกษา จำนวน 15 รูป/คน ประกอบด้วย

2.1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป/คน ได้แก่ พระธรรมกิตติเมธี, ดร. พระเทพวินยาภรณ์, พระปลัด สุรเชษฐ์ สุรเชฏฐ์ ดร., และ รศ.ดร.สุวิญ รักษ์สัตย์

2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์/สาธารณสุข จำนวน 3 คน ได้แก่ นางอมตา จันทร์ปาน, นพ.เทวัญ ธานีรัตน์ และ รศ.ดร.สายฝน เอกวารงกูร

2.3 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน ได้แก่ นายสัมพันธ์ ทองสมัคร, นางกาญจนา เรืองช่วย

2.4 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา จำนวน 3 คน ได้แก่ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ไมตรี จันทรา, ดร.นวลใย สุทธิพิทักษ์, และ ดร.ปรเมศวร์ ศิริรัตน์

2.5 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคมวิทยา จำนวน 3 คน ได้แก่ ศ.ดร.โกวิทย์ พวงงาม, ดร.วิโรจน์ พรหมสุด และ รศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ

สำหรับผู้เข้าร่วมการเสวนากลุ่ม คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความสนใจและแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยได้รับการบอกกล่าว จำนวน 11 รูป/คน ประกอบด้วย

1. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป/คน ได้แก่ พระศรีวินยาภรณ์, ดร., พระมหาวิชาญ กนตสีโล และ ดร., ดร.สันติ อุณจะนำ

2. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์/สาธารณสุข จำนวน 1 คน ได้แก่ นายไชยยุทธ มะเกลี้ยง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 1 คน ได้แก่ รศ.ดร.ปัญญา เลิศไกร

4. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษ จำนวน 5 คน ได้แก่ ผศ.ดร.ธีระพงษ์ สมเขาใหญ่, ผศ.ดร.สำเริง จันทุม, ดร.วิมพิริภา รักสม, ดร.สุภาพ เต็มรัตน์ และ ดร.สุนทรา เพชรใส

5. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสังคมวิทยา จำนวน 1 คน ได้แก่ ผศ.ดร.เฉลิมศักดิ์ บุญนำ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผ่านผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ และได้ส่งโครงการวิจัยแก่คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย เพื่อรับการพิจารณารับรองโครงการวิจัยและเป็นการยืนยันว่าผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิและไม่ก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่างและผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย เพื่อนำไปใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

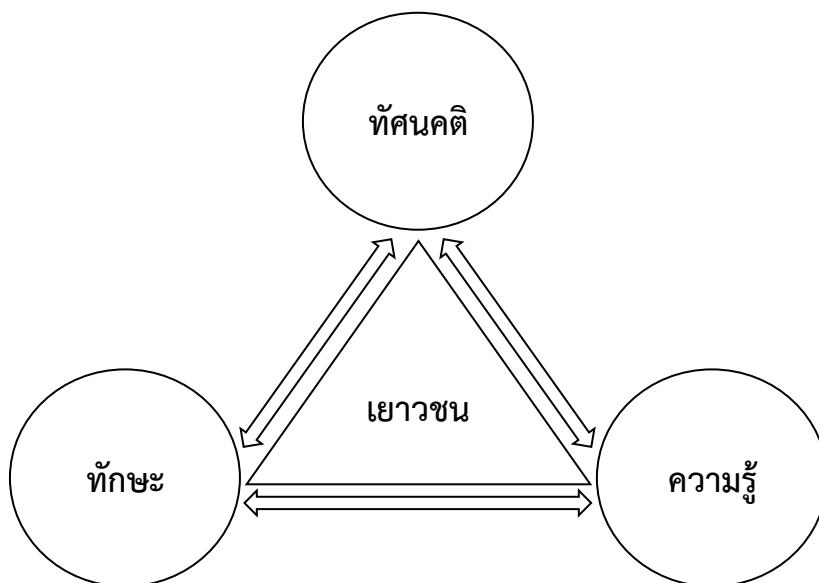
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาจากเอกสาร วิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกและเอกสารชั้นทุติยภูมิจากอรรถกถา หนังสือ ผลงานการวิจัย และเอกสารวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และสร้างเครื่องมือสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแล้วไปทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ขอให้อ้างอิงข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 รูป/คน และ จัดเวทีสนทนากลุ่มจำนวน 11 รูป/คน (Focus Group) เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย วิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกมีกระบวนการดำเนินการด้วยระบบออนไลน์ Google Meet จัดลำดับขั้นตอนของข้อมูลอย่างเป็นระบบและรัดกุม และนำข้อมูลเหล่านั้นไปศึกษาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ตามกรอบของวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ และนำเสนอข้อมูลการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา” มีดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีในการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ เกี่ยวกับศักยภาพ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อนำมาสร้างหรือกำหนดกรอบที่นำไปสู่การสร้างเกณฑ์ชี้วัดหรือมาตรฐานจากวิทยาการสมัยใหม่ในการเป็นตัวกำหนดขึ้นมาใช้เป็นพื้นฐานในการวัดกรอบของ “การส่งเสริมศักยภาพในการเตรียมความพร้อม” มี 3 ประการ คือ 1) ทศนคติ ความรู้ 2) ความรู้ และ 3) ทักษะ ดังรูปภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบกระบวนการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนในการเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ

2. หลักธรรมที่ส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่าหลักธรรมที่สามารถนำมาเป็นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมศักยภาพได้ คือ ความกตัญญู (วิ.มหา. 4/69/97) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และบุญกิริยาวัตถุ 10 (ขุ.อิติ. 25/60-61/178) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความกตัญญู คือ การตระหนักรู้บุญคุณของผู้ที่มีพระคุณต่อเราและกระทำตอบแทน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) ความกตัญญูจึงเป็นเรื่องของคุณค่าทางภายในที่เน้นในเรื่องของการระลึกถึงคุณงามความดีที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้เคยกระทำไว้แก่เรา อันเป็นจริยธรรมที่เอื้อต่อการปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณที่อาศัยอยู่ในครอบครัว ชุมชน สังคม เพื่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นสังคมได้อย่างสันติสุข

2.2 หลักบุญกิริยาวัตถุ คือ การตั้งใจในการปฏิบัติบำเพ็ญในความดี (ขุ.อิติ. 25/60-61/178) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยพระพุทธศาสนาได้วางหลักการทำความดีไว้ 10 ประการ ประกอบด้วย

2.2.1 ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน (ที.ปา. 11/38/269) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายถึง การแบ่งปันสิ่งของด้วยวัตถุสิ่งของ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยาเภสัชรักษาโรค โดยมุ่งหวังที่จะจุนเจือเกื้อกูลให้ผู้รับได้ประโยชน์และความสุข

2.2.2 สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล (ที.ปา. 11/38/269) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายถึง สิ่งที่ควบคุมความประพฤติเพื่อการดำเนินชีวิตที่

ดิงาม ประกอบด้วยข้อปฏิบัติ 5 ประการ คือ การงดเว้นจากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป การงดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ การงดเว้นจากการประพฤติดินในกาม การงดเว้นจากการพูดเท็จ และการงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา สุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

2.2.3 ภวานามัย บุญสำเร็จด้วยการภวานา (ที.ปา. 11/38/269) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายถึง การทำความดีด้วยการอบรมพัฒนาจิตใจด้วยวิธีการเจริญสติปัฏฐานเพื่อให้เกิดการระลึกรู้มีสติตลอดเวลา ประกอบด้วยหลักการปฏิบัติ 4 ประการ คือ 1) การกำหนดพิจารณาพฤติกรรมทางกายอย่างมีสติ (กายานุปัสสนา) 2) การกำหนดความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างมีสติ (เวทนานุปัสสนา) 3) การกำหนดความคิดอย่างมีสติ (จิตตานุปัสสนา) และ 4) การกำหนดพิจารณาธรรมอย่างมีสติ (ธัมมานุปัสสนา)

2.2.4 อปายนัมย บุญสำเร็จด้วยการประพฤติอ่อนน้อม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) หมายถึง การให้ความเคารพทางกาย วาจา และจิตใจ แก่ผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ 3 ประเภท คือ 1) วัยวุฒิ ได้แก่ พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา หรือผู้สูงอายุ 2) คุณวุฒิ ได้แก่ ครู อาจารย์ พระสงฆ์ และ 3) ชชาติวุฒิ ได้แก่ พระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ทุกพระองค์

2.2.5 เวยยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการชวนชวาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) หมายถึง การช่วยเหลือกิจการงานต่าง ๆ ให้ประโยชน์ต่อคนส่วนรวมตามโอกาสที่สมควร เช่น การช่วยเหลืองานบ้าน การช่วยเหลืองานในโรงเรียน และการช่วยเหลืองานสังคม เป็นต้น

2.2.6 ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) หมายถึง การเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้กับผู้อื่นโดยไม่หวงแหนโดยการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วมแห่งความดีที่เรากระทำด้วยกัน เพื่อเป็นประโยชน์แก่การบรรเทาความตระหนี่ที่อยู่ในจิตใจ

2.2.7 ปัตตานุโมทนามัย บุญสำเร็จด้วยการยินดีในความดีที่ผู้อื่นกระทำ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) หมายถึง การรู้สึกยอมรับ ยินดี มีความเห็นชอบอนุโมทนาชื่นใจในความดีของผู้อื่นอันจะช่วยให้บุคคลได้มีจิตใจดีทั้งดงาม ไม่อิจฉาหรือระแวงสงสัยเมื่อเห็นเขาทำดี

2.2.8 ธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) หมายถึง การรู้จักเรียนรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์จากการฟัง รวมถึงการอ่านจากสื่อพิมพ์ต่าง ๆ ในเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เพราะจะทำให้ได้ปัญญาในการดำเนินชีวิตและนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการฟังหรือการอ่านมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยรวม

2.2.9 ธัมมเทศนามัย บุญสำเร็จจากการแสดงธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) หมายถึง การสอนหรือแนะนำธรรมะ คำสอน ข้อคิดที่ดีแก่ผู้อื่น เพื่อให้ผู้รับฟังได้เกิดความเข้าใจในข้อธรรมนั้น ๆ เมื่อเราได้ฟังสิ่งที่ดี ๆ ก็บอกต่อแก่คนอื่น หรือแนะนำให้เขา

รู้จักได้ดำเนินชีวิตที่ดี ให้คนอื่นได้รู้จักบทบาทและหน้าที่ของโครงสร้างทางสังคม เช่น การแนะนำเรื่องการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

2.2.10 ทิฏฐิขุภัมม การทำความเห็นถูกต้อง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553) หมายถึง การรู้จักปรับทัศนคติให้สอดคล้องกับสัมมาทิฏฐิ เช่น การเชื่อว่า การให้ทาน การบูชา กฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วมีจริง และเชื่อว่าควรเลี้ยงดูผู้มีพระคุณ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะท่านเหล่านั้นมีพระคุณ เป็นต้น

3. การบูรณาการหลักธรรมการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา โดยนำผลสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการเสวนากลุ่มที่ได้มาสังเคราะห์ในการบูรณาการหลักธรรมกับการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ แสดงความสอดคล้อง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการบูรณาการหลักธรรมกับการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนด้านทัศนคติ

หลักการ	ผลการสัมภาษณ์	ผลการเสวนากลุ่ม	ความเห็นผู้วิจัย
ความกตัญญู	- การสร้างการตระหนักรู้ - การสร้างบรรทัดฐานทางสังคม - การเรียนรู้และการปฏิบัติ	กระตุ้นความผูกพันกับคนในครอบครัว	- สิ่งที่ผู้วิจัยคิดว่าควรเพิ่มก็คือ การลอกเลียนแบบซึ่งเยาวชนจะได้รับทัศนคตินี้ เข้าไป เกิดจากสภาพแวดล้อมที่ได้รับและซึมซับเข้าไป เช่น หากพ่อแม่ประพฤติตนกตัญญูให้เห็นเป็นแบบอย่าง เยาวชนก็จะเกิดสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดทัศนคติได้
การเจริญภาวนา	การใช้ขันติเพื่อข่มจิตใจ	การฝึกฝนจิตใจเพื่อควบคุมอารมณ์ตนเอง	- เมื่อพิจารณาทุกแนวความคิด สามารถออกแบบเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) สิ่งเร้าจากภายใน และ 2) สิ่งเร้าจากภายนอก
การรู้จักเฉลี่ยความดีให้ผู้อื่น	การมีจิตใจที่เอื้อเพื่อไม่ตระหนี่	การตระหนักถึงหลักธรรม	
การยินดีในความดีผู้อื่น	การสร้างการตระหนักในการเสพคุณค่าแท้	การเปิดใจกว้างและยอมรับ	
การมีความเห็นถูกต้อง	การให้ตระหนักความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม	- การสร้างแบบแผนความคิด - การสร้างแรงจูงใจที่เกิดจากกฎแห่งกรรม	

จากตารางที่ 1 พบว่า มีประเด็นร่วมที่สำคัญ คือ 1) สิ่งเร้าจากภายใน อันเกิดขึ้นจากการเรียนรู้และปฏิบัติ การใช้ขันติเพื่อข่มจิตใจ การฝึกฝนจิตใจเพื่อควบคุมอารมณ์ตนเอง การมีจิตใจที่เอื้อเพื่อไม่ตระหนี่ การตระหนักถึงหลักธรรม การเปิดใจกว้างและยอมรับ และการสร้างแบบแผนความคิด และ 2) สิ่งเร้าจากภายนอก ที่เกิดขึ้นจากกระตุ้นความผูกพันกับคนในครอบครัว การสร้างการตระหนักรู้ การสร้างบรรทัดฐานทางสังคม การสร้างการตระหนักในการเสพคุณค่าแท้ การให้ตระหนักความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม การสร้างแรงจูงใจที่เกิดจากกฎแห่งกรรม และการลอกเลียนแบบ

ตารางที่ 2 แสดงการบูรณาการหลักธรรมกับการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนด้านความรู้

หลักการ	ผลการสัมภาษณ์	ผลการเสวนากลุ่ม	ความเห็นผู้วิจัย
การฟังธรรม	- การฟังธรรมหรือข้อคิดจาก รูป แบบต่าง ๆ เช่น สื่อสังคม หรือแพลตฟอร์มอื่น ๆ	- ความรอบรู้แห่งตน - การสร้างประสบการณ์เรียนรู้	เมื่อพิจารณาถึงข้อค้นพบจะเห็นว่า ตัวแปรต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความรู้ ก็คือ การสื่อสารที่จะก่อให้เกิดความรู้ในระดับต่าง ๆ ผ่าน
การสั่งสอนธรรม	การ สร้าง ตัว แบบ (Model) ในการสื่อธรรม	การชักจูงจากภายนอก คือ บ้าน โรงเรียน และ รัฐบาล	การสร้างความรู้ และการถ่ายทอดความรู้

จากตารางที่ 2 พบว่า มีประเด็นร่วมที่สำคัญ คือ 1) การสร้างความรู้ เกิดจากการฟังธรรมหรือข้อคิดจากรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อสังคม หรือแพลตฟอร์มอื่น ๆ การเข้าฝึกอบรม ความรอบรู้แห่งตน การสร้างประสบการณ์เรียนรู้ 2) การถ่ายทอดความรู้ เกิดขึ้นจากการสร้างตัวแบบ (Model) ในการสื่อธรรมและการชักจูงจากภายนอก คือ บ้าน โรงเรียน และรัฐบาล

ตารางที่ 3 แสดงการบูรณาการหลักธรรมกับการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนด้านทักษะ

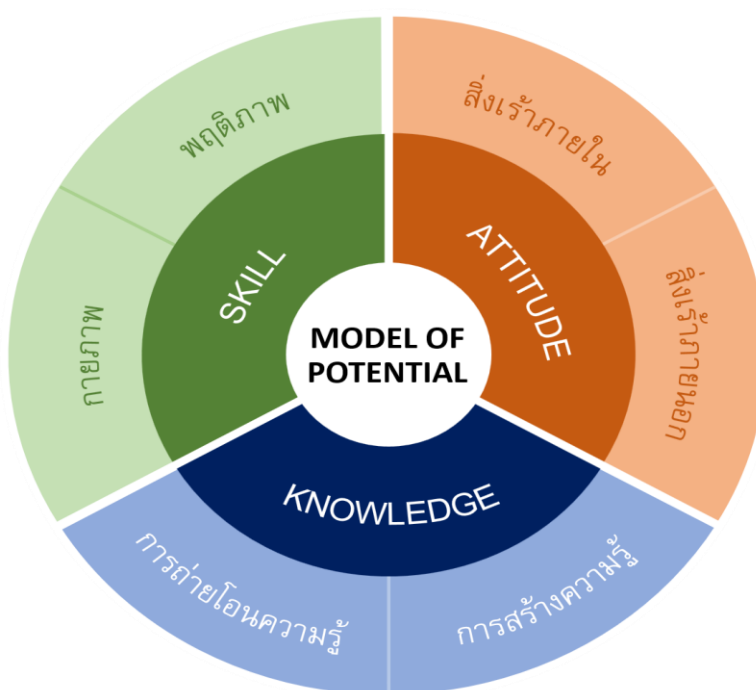
หลักการ	ผลการสัมภาษณ์	ผลการเสวนากลุ่ม	ความเห็นผู้วิจัย
การให้ปันสิ่งของ	เริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวที่ควรฝึกในการรู้จักแบ่งปัน	ฝึกหัดแบ่งปันปัจจัย 4	ผู้วิจัยมองว่า การนำเสนอแนวคิดการส่งเสริมทักษะของทุกแนวคิดน่าจะสอดคล้อง
การรักษาศีล	การใช้หลักเบญจธรรม เพื่อเกื้อกูลการรักษาเบญจศีล	ฝึกปฏิบัติพฤติกรรมทางกายและวาจาให้มีระเบียบวินัย	การยืนบนฐานของกายภาพที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกและพฤติกรรมที่
การรู้จักอ่อนน้อม	การฝึกฝนพัฒนาตนเอง	การฝึกให้รู้จักอ่อนน้อมทางกาย วาจา และจิตใจ	เน้น การ กำกับ ควบคุม พฤติกรรมเยาวชน
การชวนช่วยทำกิจ	- การอาศัยตัวแบบเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติ - การฝึกฝนในเรื่องของการเสียสละ - กระบวนการทำซ้ำ - การฝึกอบรมระยะสั้นและระยะยาว	ฝึกฝนเรื่องการดูแลเบื้องต้น เช่น การช่วยจัดหาอาหาร การช่วยทำ การกายภาพบำบัด ดูแล ทำความสะอาดร่างกาย ผู้สูงอายุ รวมถึงบริเวณที่อยู่อาศัย	

จากตารางที่ 3 พบว่า มีประเด็นร่วมที่สำคัญ คือ 1) การส่งเสริมทักษะเชิงกายภาพ โดยเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวที่ควรฝึกในการรู้จักแบ่งปัน ฝึกหัดแบ่งปันปัจจัย 4 การอาศัยตัวแบบเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติ การฝึกฝนในเรื่องของการเสียสละ กระบวนการทำซ้ำ และการฝึกอบรม

ระยะสั้นและระยะยาว ฝึกฝนเรื่องการดูแลเบื้องต้น เช่นการช่วยจัดอาหาร การช่วยทำการกายภาพบำบัด ดูแลทำความสะอาดร่างกายผู้สูงอายุ รวมถึงบริเวณที่อยู่อาศัย 2) การส่งเสริมทักษะเชิงพฤติกรรม เกิดจากการใช้หลักเบญจธรรมเพื่อเกื้อกูลการรักษาเบญจศีล การฝึกปฏิบัติพฤติกรรมทางกายและวาจาให้มีระเบียบวินัยตามกรอบศีล 5 การฝึกฝนพัฒนาตนเอง และการฝึกให้รู้จักอ่อนน้อมทางกาย วาจา และจิตใจ

ฉะนั้นการที่จะได้มาซึ่งแนวคิด “การส่งเสริมศักยภาพเยาวชน” ภายใต้กรอบของหลัก “ธัมมิกวิธี” จึงต้องอาศัยกระบวนการหรือวิธีที่การในการออกแบบที่สอดคล้องกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติ โดยข้อสรุปผลจากการศึกษา สามารถแสดงเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนภายใต้กรอบธัมมิกวิธี

กล่าวโดยสรุป หลักการส่งเสริมศักยภาพทั้งสามเป็นไปอย่างมีพัฒนาการร่วมกัน เพราะเป็นการเริ่มต้นจาก “ทัศนคติ” ซึ่งมีตัวแปรที่สำคัญ คือ สิ่งเร้าจากภายใน และ สิ่งเร้าจากภายนอก เมื่อเยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุแล้ว “ความรู้” ก็จะเกิดขึ้นเพราะมีตัวแปรจากการสร้างความรู้และการถ่ายทอดความรู้ หลังจากนั้น “ทักษะ” ที่เป็นความชำนาญมาจากการฝึกฝนก็ตามมา อันเป็น “ศักยภาพ” ที่อยู่บนพื้นฐานของ “หลักธรรม” ที่จะทำให้เกิด

ศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุได้อย่างเกิดประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อ “ผู้ดูแล” และ “ผู้ได้รับการดูแล” ตลอดไป

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับ การส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบ (Model) ภายใต้นามว่า “YAKSE” ในรูปแบบของ “ระฆังธรรมนำศักยภาพ” ที่หมายถึงการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนจะต้องประกอบด้วยหลักการด้านทัศนคติ ความรู้ และทักษะ เห็นได้จากภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 3 แสดงโมเดลการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์ความรู้ YAKSE Model

ผลจากการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่เรียกว่า “YAKSE MODEL” โดยกระบวนการของโมเดลดังกล่าวจะเรียงลำดับตามกระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ตามลำดับนี้

1. ต้นน้ำ (Upstream) คือ “Y” = Youth หมายถึง เยาวชนที่สิ้นสุดความเป็นเด็กและเตรียมพร้อมเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่

2. กลางน้ำ (Midstream) คือ “AKS” ได้แก่

A = Attitude แปลว่า ศักยภาพด้านทัศนคติ เป็นพฤติกรรมด้าน “จิตพิสัย (Affect)” ที่ส่งผลให้เกิดทัศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าภายในจิตใจ

K = Knowledge แปลว่า ศักยภาพด้านความรู้ เป็นพฤติกรรมด้าน “พุทธิพิสัย (Cognition)” ที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ด้านสติปัญญาหรือความรู้ทั้งธรรมและทางวิทยาการเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ

S = Skill แปลว่า ศักยภาพด้านทักษะ เป็นพฤติกรรมด้าน “ทักษะพิสัย (Conation)” ที่บ่งบอกถึงความสามารถและความเชี่ยวชาญในทักษะการดูแลอย่างคล่องแคล่ว

ศักยภาพเหล่านี้จะเป็นวิธีที่ก่อตัวและดำรงอยู่บนฐานของหลักธรรมอันประกอบด้วย หลักความกตัญญูกตเวที และหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ซึ่งจะส่งผลต่อการส่งเสริมศักยภาพเพื่อให้เกิดการดูแลที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ

3. ปลายน้ำ (Downstream) คือ E = Elderly แปลว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง การที่เยาวชนได้นำศักยภาพที่ได้รับการส่งเสริมผ่านกระบวนการในการจัดการไปดูแลผู้สูงอายุ

ฉะนั้น องค์ความรู้ที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นฉากทัศน์ในการนำเสนอการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา” ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เพียบพร้อมไปด้วยวิธีการและหลักการ เพื่อจะเป็นพื้นฐานในการนำไปประยุกต์ใช้และปฏิบัติดูแลผู้สูงอายุได้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุ มีหลักการที่สำคัญ คือ ทัศนคติ ความรู้ และทักษะ โดยจะเห็นว่า จุดเริ่มต้นของการส่งเสริมก็คือ “ทัศนคติ” เพื่อให้เกิดการส่งเสริมคุณค่าภายใน เช่น ความเชื่อ ความคิดเห็น มุมมองเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์และแสดงออกทางพฤติกรรมในการปฏิบัติดูแลผู้สูงอายุได้ เมื่อเยาวชนมีความเชื่อมั่น เห็นคุณค่าต่อผู้สูงอายุแล้ว “ความรู้” ก็จะขึ้น เพราะมีความสนใจและใส่ใจที่จะต้องเลี้ยงดูตอบแทนพระคุณผู้สูงอายุ ต่อจากนั้น “ทักษะ” ที่เกิดจากความสามารถและความชำนาญจากการฝึกฝนและปฏิบัติจนเกิดความชำนาญก็ตามมา ฉะนั้นการจะส่งเสริมศักยภาพเยาวชนจึงควรเริ่มต้นที่ทัศนคติเป็นลำดับแรก สอดคล้องกับ สมสุข นิธิอุทัย ได้ศึกษาการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชน คือ การมีทัศนคติที่ดีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เยาวชนกระทำพฤติกรรมนั้น (สมสุข นิธิอุทัย, 2554)

2. หลักธรรมที่ส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา ก็คือ ความกตัญญูและหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่งในการที่จะช่วยหล่อหลอมชีวิตและจิตใจให้เยาวชนได้มีการพัฒนาตนเองทั้งในระดับ

ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ สอดคล้องกับ พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ชาตเมธี) ได้ศึกษาความกตัญญูทศเวทีในฐานะคุณธรรมค้ำจุนสังคมจากมุมมองพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่าความกตัญญูทศเวทีเป็นพื้นฐานของคนดี กล่าวคือ คุณธรรมนี้เป็นบ่อเกิดของคุณธรรมอื่น ๆ และเป็นฐานช่วยเกื้อหนุนส่งเสริมให้คนกระทำความดี ยิ่ง ๆ ขึ้นไป (พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ชาตเมธี), 2549) และสอดคล้องกับแนวคิดของ ธีรโชติ เกิดแก้ว ที่มองว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 มาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันทุกขณะ ข้อสรุปของบุญคือพื้นฐานของชีวิต ก็คือ ชีวิตที่มีบุญเป็นเครื่องนำพาจะเป็นชีวิตที่ดำเนินไปอย่างประสานสัมพันธ์กับทุกสิ่ง เป็นชีวิตที่สร้างสรรค์ก่อให้เกิดพัฒนาการที่ดีทั้งในระดับส่วนตัว ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นชีวิตแห่งบุญที่ส่งผลให้เกิดความสุข (ธีรโชติ เกิดแก้ว, 2547)

3. การบูรณาการหลักธรรมการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา โดยการนำเอาหลักความกตัญญู การเจริญภาวนา การรู้จักเฉลี่ยความดีให้ผู้อื่น การยินดีในความดีของผู้อื่น และการมีความเห็นถูกต้องมาช่วยส่งเสริมในสิ่งเร้าภายในและสิ่งเร้าภายนอกในศักยภาพด้านทัศนคติ การนำเอาหลักการฟังธรรม และการสั่งสอนธรรมมาช่วยส่งเสริมในการสร้างความรู้และการถ่ายทอดความรู้ในศักยภาพด้านความรู้ และการนำเอาหลักการให้ปันสิ่งของ การรักษาศีล การรู้จักถนอมถนอม และการชวนช่วยช่วยทำกิจมาช่วยส่งเสริมในเชิงพฤติกรรมและกายภาพในศักยภาพด้านทักษะ เพราะกระบวนการดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เยาวชนได้เกิดการพัฒนาอย่างครอบคลุมและรอบด้าน สอดคล้องกับพระแวงชัย ธมฺมกามโ (หล้าลี) ที่พบว่า การนำหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 มาพัฒนานตนเองเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยครอบคลุมใน 4 มิติหลัก คือ กาย สังคม จิตใจ และปัญญา (พระแวงชัย ธมฺมกามโ (หล้าลี), 2561)

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับ การส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา ในรูปแบบของ “YAKSE MODEL” เป็นการส่งเสริมศักยภาพของเยาวชนที่มีต่อผู้สูงอายุ เช่น บุตรหลานมีศักยภาพในการเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว เป็นต้น นอกจากนี้ องค์ความรู้ดังกล่าวสามารถยืดหยุ่นและนำมาบูรณาการประยุกต์ใช้ในสถานบริบาลได้ เพราะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการออกแบบจากพระพุทธเจ้า นอกจากไม่จำกัดกาลแล้ว ยังไม่จำกัดบุคคลหรือสถานที่ในการนำประพฤติปฏิบัติ ทั้งนี้ต้องอาศัยการเข้าใจและการร่วมมือระหว่างเยาวชนและผู้สูงอายุที่จะต้องสร้างศักยภาพทางด้านทัศนคติ ความรู้ และทักษะให้เกิดประสิทธิภาพเพื่อจะได้นำไปดูแลผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ พระครูกันตธรรมมาภิวัฒน์ (น้อย กนตสีโล) ที่พบว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเยาวชนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผลปรากฏว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเยาวชนซึ่งมีวัยที่แตกต่างกัน จะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์และสังคมจะต้องให้แต่ละฝ่ายรู้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของกันและกัน จะทำให้มีความเข้าใจกันมากขึ้นจะก่อให้เกิดความเห็นใจและช่วยเหลือกันและกัน เมื่อผู้สูงอายุ

เป็นต้นแบบที่ดีเยาวชนก็ยอมปฏิบัติตาม การเข้าร่วมกิจกรรมนั้นหนทางการร่วมกัน ทำให้เยาวชนสนใจในตัวผู้สูงอายุและกล้าพูดคุยด้วย ในส่วนของด้านเยาวชนเมื่อได้ร่วมกิจกรรมกับผู้สูงอายุบ่อย ๆ มีการพูดจากับผู้สูงอายุมากขึ้น เริ่มเกิดความตระหนักในความกตัญญู อยากที่จะช่วยเหลือการทำงาน ซึ่งเป็นผลมาจากการให้เข้าร่วมกิจกรรมกับผู้สูงอายุบ่อยขึ้น (พระครูกันตธรรมาภวิวัฒน์ (น้อย กนตสีโล), 2563)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การศึกษาการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการดูแลผู้สูงอายุตามหลักพระพุทธศาสนา ประจักษ์ชัดว่า หลักธัมมิกิวิธีที่ประกอบด้วย ความกตัญญูและบุญกิริยาวัตถุสามารถนำไปบูรณาการเข้ากับการส่งเสริมศักยภาพด้านทัศนคติ ความรู้ ทักษะ สถาบันการศึกษา ควรจะสร้างหลักสูตรเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเยาวชนให้มีศักยภาพในการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อจะได้สร้างเยาวชนให้มีทัศนคติ ความรู้ และทักษะ ที่เกิดประสิทธิภาพ โดยนำหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 และความกตัญญูมาบูรณาการเข้ากับการดูแลผู้สูงอายุ เพราะจะทำให้ให้นักศึกษาได้ซึมซับทั้งในหลักวิทยาการทั่วไปและคุณธรรม ฉะนั้น หากบุคคลมี วิทยาการและคุณธรรมในการดูแลผู้สูงอายุ ก็จะแสดงออกและปฏิบัติต่อผู้สูงอายุด้วยความเคารพ และการให้เกียรติ ทำให้การดูแลผู้สูงอายุเป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควร ส่งเสริมเยาวชนอย่างจริงจัง โดยใช้ช่องทางส่งเสริมผ่านสื่อของรัฐ ผลิตสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมศักยภาพเยาวชนเพื่อให้ได้มี ทัศนคติ ความรู้ และทักษะในการดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงการส่งเสริมให้เยาวชนได้บูรณาการ หลักธรรมโดยเฉพาอย่างยิ่งหลักความกตัญญูและนำหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ไปพัฒนาเพื่อเกิด ประโยชน์อย่างแท้จริง ทำให้เกิดคุณประโยชน์ต่อผู้สูงอายุและบุคคลหรือกลุ่มบุคคลทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2565). ผู้สูงอายุ. เรียกใช้เมื่อ 9 เมษายน 2565 จาก <http://164.115.22.122/dsdw/index.php>
- ธีรโชติ เกิดแก้ว. (2547). บุญคือปัจจัยพื้นฐาน : บทวิเคราะห์จากปัญหาในสังคมไทย. วารสาร มจร. วิชาการ, 7(14), 70-84.
- ประทีป ทัดอิตตานนท์. (2562). สิทธิของผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ปณรัชช.
- พระครูกันตธรรมาภวิวัฒน์ (น้อย กนตสีโล). (2563). การสร้างความสัมพันธ์ผู้สูงอายุกับเยาวชน ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระครูศรีสุตโสภณ (เงิน ชาดเมธี). (2549). ความกตัญญูทศเวทีในฐานะคุณธรรมค้ำจุนสังคมจากมุมมองพระพุทธศาสนา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: บ. สหธรรมิก.
- พระแสวงชัย ธมมกาโม (หล้าลี). (2561). การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยบุญกิริยาวัตถุ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย, มูลนิธิ. (2552). พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (91 เล่ม). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วนัญญา แก้วแก้วปาน. (2560). สัมพันธภาพครอบครัวกับปัญหาการกระทำความผิดในวัยรุ่น. วารสาร Veridian E-journal Silpakorn University, Vol. 10(1), 361-371.
- ศุภวุฒิ สายเชื้อ. (2564). นำเป็นห่วง “สังคมสูงวัย” แนวโน้มประชากรของไทย. เรียกใช้เมื่อ 7 เมษายน 2565 จาก <https://www.prachachat.net/columns/news-786842>
- สมสุข นิธิอุทัย. (2554). การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักบริหารการทะเบียน. (2565). จำนวนประชากรไทย แบ่งตามช่วงอายุ รายจังหวัด ณ เดือนกุมภาพันธ์ 2565. เรียกใช้เมื่อ 9 เมษายน 2565 จาก <https://www.bora.dopa.go.th/index.php/th/>
- สุภาภรณ์ สุตหนองบัว. (2564). การดูแลผู้สูงอายุ : สถานการณ์และคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.